

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Приймальна комісія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
ДВНЗ «УжНУ»
_____ проф. Олександр РОГАЧ
_____ 2026 р.

ПРОГРАМА

вступного іспиту із спеціальності

для вступників на навчання для здобуття ОС доктор філософії

за спеціальністю A1 Освітні науки

(вступ на основі НРК7)

РОЗРОБЛЕНО

Предметною комісією

з спеціальності A1 Освітні науки

Голова комісії: _____ Оксана ПОВІДАЙЧИК

Ужгород – 2026

I. Пояснювальна записка

Загальні відомості. Програма складена відповідно до освітньо-наукової програми (ОНП) підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти «Доктор філософії» зі спеціальності А1 Освітні науки. Прийом абітурієнтів, які здобули освітній ступінь «Магістр» чи «Спеціаліст», для здобуття ОС «Доктор філософії» зі спеціальності А1 Освітні науки проводиться за результатами фахового вступного випробування у формі усного іспиту та презентації дослідницьких пропозицій.

Мета вступного випробування – полягає у з'ясуванні рівня теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для опанування нормативних дисциплін та дисциплін професійної підготовки за програмою підготовки фахівця освітнього ступеня «доктор філософії» за спеціальністю А1 Освітні науки.

Вимоги до здібностей і підготовленості абітурієнтів. Для успішного засвоєння дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки доктора філософії за спеціальністю А1 Освітні науки абітурієнти повинні мати вищу освіту (ступінь магістра) та здібності до оволодіння знаннями і навичками у відповідній галузі. Обов'язковою умовою також є вільне володіння державною мовою

Вступник до аспірантури за спеціальністю А1 Освітні науки повинен:

- знати найважливіші педагогічні теорії і концепції в історії педагогічної науки;
- знати основні підходи і методи до вивчення педагогічних процесів і явищ;
- вміти аналізувати теоретичні і методологічні проблеми сучасної педагогічної науки;
- розуміти завдання освітніх, педагогічних наук на сучасному етапі;
- розуміти специфічні особливості викладацької і науково-дослідницької діяльності.

II. ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, З ЯКИХ ПРОВОДИТЬСЯ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

1. Педагогіка:

- Історія педагогіки.
- Теорія навчання;
- Теорія виховання;
- Теорія управління освітніми закладами.

III. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

1. Історія педагогіки

Місце історії педагогіки у системі підготовки майбутніх вчителів. Критичне використання педагогічної спадщини в сучасних умовах.

Основні періоди розвитку світової педагогічної думки та освіти. Виховання у первісному суспільстві.

Виховання і навчання у Давній Греції та Римі. Система виховання в Спарті. Афіньська система виховання.

Грецька школа еллінського періоду. Елементи педагогіки у філософських системах давнього світу: Сократ, Платон, Аристотель, Демокріт, Квінтіліан Марк Фабій.

Особливості освітньо-виховної практики та педагогічної думки в епоху Середньовіччя. Виникнення університетів.

Гуманістична школа і педагогічна думка в Європі в епоху Відродження та Реформації: Е.Роттердамський, В. да Фельтре, Ф.Рабле, М.Монтень, Т.Мор, Т.Кампанелла, М.Люттер. Єзуїтські школи І. Лойоли.

Педагогічна система Я.А.Коменського – фундатора наукової педагогіки. Педагогічна спадщина Я.А.Коменського.

Розвиток педагогічної теорії і практики в працях Дж.Локка, К.- А.Гельвеція, Й.-Г. Песталоцці, Ф.Дістервега, Й.-Ф.Гербарта.

Реформаторська педагогіка зарубіжних країн кінця ХІХ-ХХ ст. Концепція «педагогіки вільного виховання». Теорія вільного виховання М.Монтессорі. Педагогіка прагматизму Д.Дьюї. Педагогіка «громадянського виховання» і «трудової школи» Г.Кершенштейнера.

Розвиток педагогічної думки в Росії у ХУІІІ ст.: М.В.Ломоносов. Освіта і педагогічна думка в Росії у ХІХ ст.: М.І.Пирогов, Л.М.Толстой. Прогресивна педагогіка в Росії на початку ХХ ст.: П.Ф.Лесгафт, П.П.Блонський, С.П.Шацький.

Літописні відомості про виховання дітей у східних слов'ян (УП-ІХ ст.) Розвиток шкільної освіти та педагогічної думки в Київській Русі. «Повчання дітям» Володимира Мономаха – визначний педагогічний твір періоду Київської Русі.

Суспільно-політичні умови розвитку освіти, виховання і педагогічної думки в Україні у ХІV-ХVІІІ ст. Братські школи. Виникнення і поширення їх діяльності. Розвиток мережі козацьких, січових, дяківських, церковних шкіл, шкіл народного мистецтва і ремесел, шкіл грамоти, приходських шкіл, католицьких шкіл.

Заснування Острозької школи (1576 р), Києво-Могилянської колегії (1632 р.) як шкіл підвищеного типу.

Розвиток педагогічної думки в Україні в епоху Відродження (Ю.Дрогобич, П.Русин, І.Вишенський, Г.Смотрицький, К.Ставровецький, С.Зизаній, І.Гізель, П.Могила, І.Борецький, П.Беринда, З.Копистянський, Є.Славинецький, С.Полоцький, М.Смотрицький). Педагогічні ідеї Г.Сковороди.

Становлення системи початкової, середньої і вищої освіти в Україні в ХІХ ст. Роль Харківського (1804 р.), Київського (1834 р.) університетів у керівництві народною освітою, підготовці вчителів, поліпшенні освіти в Україні.

Загальна характеристика політики царизму в галузі освіти. Боротьба українського народу за національну школу. Стан жіночої освіти. Діяльність приватних вищих навчальних закладів. Недільні школи. Діяльність «Просвіти». Шкільництво на західноукраїнських землях в ХІХ ст.- на початку ХХ ст.

Освітня діяльність і педагогічні погляди О.В.Духновича.

Розвиток педагогічної думки в Україні в ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Педагогічні ідеї К.Д.Ушинського. Проблеми української національної школи та педагогічні ідеї в творчості І.Я.Франка, П.А.Грабовського, М.М.Коцюбинського, Лесі Українки, Ю.А.Федьковича, М.С.Грушевського, М.П.Драгоманова, Б.Д.Грінченка та ін.

Стан шкільництва і педагогіки в Україні після пролетарської революції 1917 року. Розвиток радянської освіти і виховання та педагогічної думки в Україні в 20-30 рр. XX ст. Діяльність та провідні педагогічні ідеї А.С.Макаренка, Г.Г.Ващенко та ін.

Педагогічна думка на західноукраїнських землях між двома світовими війнами. Освітня діяльність А.Волошина.

Особливості роботи школи та розвитку педагогічної науки в Україні в роки Великої Вітчизняної війни. Відбудова і розвиток школи у післявоєнні роки.

Розвиток педагогічних ідей в Україні у 50-80 рр. XX ст. Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського.

Відродження національної школи, освіти і виховання за часи незалежності (починаючи з 1991 року). Розробка педагогічної теорії і педагогічної практики.

Політика урядів розвинутих країн в галузі освіти. Система освіти в передових країнах світу (США, Англії, Франції та ін.). Головні тенденції розвитку педагогіки в розвинутих країнах світу.

Розвиток українського шкільництва в діаспорі (США, Канаді, латиноамериканських країнах, в країнах Західної Європи, Азії, Австралії).

2. Теорія навчання

Дидактика – теорія освіти і навчання. Її виникнення і розвиток. Поняття змісту освіти. Теорії формування змісту освіти в історії педагогіки. Теорії формальної і матеріальної освіти. Сучасні вимоги до побудови змісту освіти. Модернізація змісту освіти у національній школі України. Державні документи, що визначають зміст шкільної освіти.

Суть процесу навчання. Його двосторонній характер. Структура процесу навчання. Діяльність вчителя в процесі навчання. Основні етапи процесу засвоєння учнями знань.

Різні підходи до класифікації типів і видів навчання. Особливості пояснювально-ілюстративного навчання. Проблемне навчання, його переваги і недоліки. Оптимальне поєднання пояснювально-ілюстративного та проблемного навчання. Комп'ютеризація навчання. Модульно-розвивальне навчання: концептуальні ідеї та способи здійснення.

Закономірності процесу навчання. Принципи навчання. Характеристика окремих принципів навчання. Зв'язок закономірностей і принципів навчання. Народна мудрість про принципи навчання.

Поняття про методи навчання. Різні підходи до класифікації методів навчання. Класифікація методів навчання за Ю.Бабанським. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації. Методи контролю і самоконтролю у навчальному процесі. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності. Педагогічні вимоги до оцінки. Освітня і виховна роль оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів.

Класифікація засобів навчання. Візуальні, аудіальні та аудіовізуальні засоби навчання, організаційно-педагогічні умови їх застосування. Комп'ютер як засіб навчання. Вибір учителем методів і засобів навчання.

Поняття про організаційні форми навчання. Історія розвитку форм організації

навчання. Характеристика класно-урочної системи навчання. Основні вимоги до сучасного уроку. Типи і структура уроків. Характеристика окремих типів уроку. Нетрадиційні уроки. Підготовка вчителя до уроку: тематичне і поурочне планування.

Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти. Підготовка вчителя в умовах особистісно орієнтованої концепції, інтеграції в Європейський освітній простір.

Сутність педагогічної технології, її головні ознаки. Особистісна орієнтованість – основа сучасних освітніх технологій.

Педагогічні технології, їх загальна характеристика: технологія розвивального навчання, технологія організації групової навчальної діяльності, технологія роботи над навчальним проектом, антропософські школи Р.Штайнера, «Будинок вільної дитини» М. Монтесорі, технології формування творчої особистості, модульно-розвивальна технологія, технологія «діалогу культур» та ін.

Основні фактори забезпечення ефективності сучасних педагогічних технологій: а) особистісна орієнтованість; б) співробітництво як основа забезпечення суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічного процесу, варіанти його реалізації, в) активізація навчально-виховної діяльності школярів.

Поняття про діагностику в педагогічному процесі. Основні об'єкти діагностування: рівень професійної готовності майбутнього вчителя, рівень сформованості педагогічної діяльності вчителя, рівень сформованості навчальної діяльності учня, рівень вихованості учня.

Формальна і неформальна освіта. Інклюзивна освіта. Полікультурна освіта.

3. Теорія виховання

Виховання як складова частина цілісного педагогічного процесу. Єдність і відмінність процесів виховання і навчання. Процес виховання як система. Суть і особливості процесу виховання. Основні структурні компоненти процесу виховання. Етапи виховного процесу. Поняття про діагностику вихованості школяра. Критерії оцінювання рівня вихованості. Особливості визначення рівня вихованості школярів на різних виховних етапах.

Закономірності і принципи виховання. Народна педагогіка про принципи виховання.

Поняття методу та прийому виховання. Класифікація методів виховання. Умови оптимального вибору методів вихователем. Характеристика основних груп методів виховання: методів формування свідомості особистості, методів організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки, методів стимулювання і мотивації діяльності і поведінки, методів самовиховання. Народна педагогіка про методи виховання.

Виховання особистості в колективі. Поняття про дитячий колектив, його ознаки, структура. Динаміка розвитку колективу. Етапи розвитку колективу. Колектив як форма виховання. А.С.Макаренко і В.О.Сухомлинський про становлення особистості в колективі.

Завдання і функції класного керівника. Суть діяльності класного керівника: вивчення індивідуальних особливостей учнів, згуртування колективу класу, зв'язок з шкільними та позашкільними дитячими та юнацькими організаціями та

об'єднаннями, попередження дитячого травматизму, пропаганда здорового способу життя.

Коллективні творчі справи як проект забезпечення цілісності та продуктивності виховної діяльності школярів. Проектування основ життєдіяльності класного колективу.

Робота класного керівника з батьками учнів. Планування, облік і аналіз виховної роботи, визначення рівня вихованості учнів.

Виховання у сім'ї як першооснова розвитку дитини як особистості. Закон України «Про освіту» про зростання відповідальності батьків за розвиток і виховання дитини.

Особливості виховання в полікультурному регіоні.

4. Теорія управління освітніми закладами.

Освіта в Україні як система. Управління педагогічними системами. Органи управління освітою: їх функція та структура. Принципи управління освітою. Педагогічний менеджмент. Основні функції педагогічного менеджменту. Органи громадського самоуправління.

Школа як педагогічна система й об'єкт управління. Структура внутрішкільного управління. Функції внутрішкільного управління. Аналіз інформації. Планування й облік роботи. Організація і здійснення внутрішкільного контролю. Прийняття рішень. Критерії оцінювання управлінської діяльності.

Школа, сім'я, громадськість в управлінні педагогічною системою. Школа як основна ланка у взаємодії соціальних інститутів. Залучення громадськості до виховання дітей. Дитячі та юнацькі організації, громадські об'єднання у педагогічній системі управління.

Безперервність педагогічної освіти вчителя. Методична робота як фактор підвищення професійної майстерності і педагогічної культури вчителя. Основні форми методичної роботи в школі. Поняття передового педагогічного досвіду. Вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду. Кваліфікаційна характеристика вчителя. Атестація педагогічних працівників. Вища школа в Україні і за рубежом.

Педагогічна і науково-дослідницька діяльність у вищій школі.

ПРИКЛАДИ ОРІЄНТОВНИХ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

1. Як ви розумієте поняття «педагогічні здібності»? Чи може бути ефективною діяльність педагога, який не має педагогічних здібностей?
2. Яка ваша думка щодо «інклюзивної освіти»? Обґрунтуйте її доцільність або недоцільність у вітчизняному освітньому просторі.
3. Охарактеризуйте такі форми навчання, як «заочне», «дистанційне», «екстернат». В чому, на вашу думку, їх плюси і мінуси?
4. Розкрийте зміст поняття «неформальна освіта», наведіть приклади.
5. Як ви розумієте «вербальні і невербальні засоби спілкування»?

IV. Структура екзаменаційного білету

При усному / письмовому випробуванні екзаменаційний білет включає 2 теоретичні питання та одне творче завдання, які, відповідно, розкриваються вступником в усному чи письмовому вигляді.

V. Критерії оцінювання

Виконання завдань оцінюється за такими критеріями:

- повнота й ґрунтовність викладу навчального матеріалу;
- аргументованість тверджень;
- суб'єктне усвідомлення змісту;
- термінологічна коректність.

Усі білети мають однакову складність і комплексний характер, враховуючи розподіл навчального матеріалу за модулями. Результати фахового вступного випробування оцінюються за 200-бальною шкалою. Максимальна кількість балів за кожне теоретичне питання – 30 балів, а за творче завдання – 40 балів. Загальне оцінювання екзаменаційного білету усного (письмового) випробування подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Алгоритм оцінювання теоретичних та творчих завдань	Кількість балів
Абітурієнт дає правильні і повні відповіді на всі питання білету; повністю, глибоко і послідовно розкриває зміст матеріалу поставленого завдання чи проблеми; володіє здатністю включити інформацію, що стосується вирішення проблеми, в систему цілісного педагогічного знання, аналізувати та оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень; вільно володіє спеціальною термінологією; демонструє гнучкість, критичність і креативність мислення; може правильно застосувати одержані знання, уміння та навички з різних дисциплін для вирішення практичних завдань чи проблем у стандартних та змінених ситуаціях.	180-200
Абітурієнт дає повні і правильні відповіді не менше, ніж на 2 питання білету, послідовно і достатньо глибоко розкриває основний зміст матеріалу, поставленого завдання чи проблеми; володіє здатністю включити інформацію, що стосується вирішення проблеми, в систему цілісного педагогічного знання, вміє аналізувати та оцінювати факти, події; досить вільно володіє спеціальною термінологією; може правильно застосувати одержані знання, уміння та навички з різних дисциплін для вирішення практичних завдань чи проблем у стандартних ситуаціях.	150-179
Абітурієнт дає загалом правильну відповідь не менше, ніж на 1 питання білету, проте зміст питання викладає частково, не завжди послідовно; у відповідях є помилки у використанні окремих педагогічних понять; при вирішенні поставленої проблеми не розуміє шляхів практичного використання конкретної інформації; поверхово володіє спеціальною термінологією.	120-149

Абітурієнт не може правильно розкрити основний зміст теоретичних питань і практичного завдання; допускає істотні помилки у відповідях; дуже слабо володіє спеціальною термінологією.; гнучкість, самостійність і креативність мислення відсутні.

100-119

VI. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андриюшина Л.Л., Каковкіна О.А., Кожедуб Т.Г. Загальні основи педагогіки в схемах. Дніпропетровськ, 2016. 160 с.
2. Братко М.В., Козир М.В. Педагогічна інноватика: навч.-метод. посібник. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 272 с.
3. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підруч. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів / О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
5. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки: навчальний посібник для студентів ЗВО. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
6. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print>
7. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія. Навчальний посібник / Е.І.Федорчук, В.В.Федорчук. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко, 2007. 320 с.
9. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О.Любар; За ред. В.Г.Кременя. Київ: Т-во „Знання, КОО, 2003. 766 с.
10. Каменєва Т.М. Теоретичні основи навчання: Навчально-методичний посібник. Київ: МНУЦ, 2018. 282 с.
11. Коберник О. М. Менеджмент в освіті: навчальний посібник. 3 вид. Умань: ВПЦ «Візаві». 2017. 242 с.
12. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень: навч. посібн. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.
13. Кузьминський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 324 с.
14. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 360 с.
15. Левківський М.В. Історія педагогіки: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 360 с.
16. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб. / За ред. О.О.Любара. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2003. 450 с.
17. Малафіїк І.В. Дидактика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 307 с.
18. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 319 с.
19. Менеджмент освіти: навчальний посібник / за ред. проф. А. Рибчука.

Дрогобич: Ред.-вид. відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, 2022. 326 с.

20. Найдьонов І. М. Основи освітянського менеджменту: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. Ч. 2. 270 с.

21. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: посібник. Київ: Академвидав, 2003. 568 с.

22. Пащенко М.І, Красноштан І.В. Педагогіка. Київ: ЦУЛ, 2019. 228 с.

23. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л.Омельченко. Київ: Знання-Прес, 2003. 700 с.

24. Педагогічна майстерність / За ред. І.А.Зязюна. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.

25. Поясок Т. Б., Беспарточна О. І. Педагогіка: навчальний посібник. Кременчук: Видавництво «НОВАБУК», 2024. 208 с.

26. Сисоєва С.О., Соколова І.В.Нариси з історії розвитку педагогічної думки: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.

27. Староста В. І. Педагогіка та психологія вищої школи: навч.-метод. посіб. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.

28. Стражнікова І. Педагогіка вищої школи: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 120 с.

29. Теорія виховання: навч.-метод. посібн. / О.І. Башкір. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2016. 96 с.

30. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Вид. центр «Академія», 2001. 528 с.